

Vörösmarty tér 1-3

**Eltűnik a szőnyeggyáros rom-palotája,
amely korabeli lapok szerint
„szégyene volt a fővárosnak”**

Hétfőn nekilendültek a csákyok s a földdel teszik egyenlővé az egykori Haas-palotát, amelyet korábban kiűrtettek; az üzletek elköltöztek belőle s a busz is odább áll meg, jó ideje. Lesz ezentúl bőven hely a parkolásra, hiszen egyelőre ilyen célból távolítják el a magasba meredő csupasz falakat, a második világháború szomorú „reklámját”.

Elődie,

a német színház

Mielőtt azonban elhordanák a köveket, álljunk meg egy percre e telek s a ház történetét fürkészve a múltban, hiszen sok minden furcsaságot lehet róla előbányászni. Öreg kötetek, elsárgult tanulmányok, múzeumi tárgyak, gazdasági iratok adnak felvilágosítást a Haas-palota történetéről, meg a német színházról, amely valaha ott állt a helyén. Ennek felépítése már 1790-ben foglalkoztatta a hatóságokat. Hosszas tervezgetés után Aman János bécsi udvari építész kapott megbízást arra, hogy a mai Vigadó tér, Vigadó utca és Deák Ferenc utca által határolt területre készítsen tervet a színház és a Vigadó épületének együttes felépítéséhez. A terv alapján Pollack Mihály vezette az építkezést. 1808. július 16-án volt az alapkövetétele, akkor még azzal a reménnyel, hogy az új színház a magyar és német művészetnek ad majd hajlékot. Az alapköve helyezett pergamenlapon (vigyázat a bontásnál, hátha előbukkan valami régi dokumentum a pince tájékán!) ékesszólóan hirdette a vers: *»Nemzet örülj! Ni az értzen is szól Nemzeti Nyelved; Im az Arany Század kezdete. El ne felejtsetd!«* Ünnepelesnek tervezték a színház megnyitását, noha már az egész országban tudták, hogy egyes megyék tiltakozása ellenére kizárólag a német színművészetet fogja szolgálni. Déryné naplójából is tudjuk, milyen érzelmeket váltott ez ki a magyar színészekből.

Beethoven

magyarszeretete

Am ha magyar szó nem is kapott helyet a pesti német színházban — Beethoven igen. Az a most eltávolítandó emléktábla a Haas-palotán jelzi, hogy azon a helyen hangzott fel Ludwig van Beethoven *»István király«* nyitánya és az *»Athén romjai«*... Kotzebue nyitó darabjaihoz írt szerzemények. A halhatatlan muzsikus 1811. október 9-én írta kiadójának: *»...egy másik eseményt jelentettek számomra a magyarok. Éppen mikor kocsira készültem szállni, hogy Teplitzbe utazzam, csomagot kapok Budáról, azal a kérelemmel, hogy írjak valamit az új pesti német színház megnyitására. Orvosom tilalma ellenére nekiülök, hogy segítek a magyar bajszúaknak, akiket szívből szeretek...«* 1812. február 9-én megnyílt a palota. A Nemzeti

Múzeum zenetárában bárki megnézheti a Beethoven-mű megmaradt másolt nagybőgőszólamait, a szerző sajátkezű jegyzeteivel. Az egyik hegedűszólamra Beethoven ezt a címet írta: *»Overtüre zu Ungarns Grossen Wohltäter Von Ludwig van Beethoven.«*

1847. február másodikára virradó éjjel tűz keletkezett a pesti német színházban, amely porig leégett. Szinte jelképes pusztulás is volt, mert jelentőségét már korábban elvesztette a magyar játékszín győzelmes fejlődése miatt. Újból felépítették, de 1849-ben Hentzi bombái ismét elpusztították. Homlokzata mintegy húsz esztendeig fennállt — boltokat telepítettek bele. És itt kezdődik Haas Fülöp szőnyeggyáros története.

*

Borostyáni Nándor hírlapíró kollégám a múlt század hetvenes éveiben keserűen alapította meg a Vasárnapi Újságban: *»A merész képzelgések kora letűnt. Ember tervezett, s az 1873-iki pénzügyi katasztrófa végzett. A pénz azóta állandóan gyér portékává lett. Visszahatása elsősorban a tervezett nagymérvű fővárosi építkezések megakadályozásán jelentkezett. A magánépítkezések nagy része abba maradt.«* Volt hát telek bőven, árulták. A német színház telkét is árulták, jelentkezett vevő a bécsi származású gyáros, Philipp Haas személyében. A szabadságharc előtt telepedett meg Magyarországon, komáromi lányt vett el feleségül, és szőnyeggyárat alapított nálunk. Rengeteget keresett a szőnyegekkel, s jó befektetésnek vélte olcsó munkaerővel a német színház volt telkének beépítését.

Philipp Haas sok városban létesített fióküzleteket. New Yorkban is volt palotája, Párizsban éppen így, de a felesége a magyar rokonságnak akarta megmutatni, milyen jó *»partit csinált«*, s itt, Pesten óhajtott látni a *»legszebb«* Haas-palotát. A szőnyeggyáros 1873-ban félmillió forintot fizetett ki a 350 négyszögölnyi telekért, és külön egymilliót fektetett az építkezésekre, erősen a saját ízlésével befolyásolva az építést.

Aranyifjak

és könnyűvérű hölgyek...

Amikor aztán elkészült a Haas-palota, az újságok felhördültek. *»Valóságos szégyene a fővárosnak — írta egy szakember —, hogy a Vigadóhoz ilyen abderita-módra ragasztottak hozzá egy keskeny épületet.«* Egy másik újság pedig egyenesen azt vetette a város vezetőinek szemére, hogy a Haas-palota *»szégyenszemre«* áll a Gizella téren. (Ez volt a Vörösmarty tér előbbi neve.) És végül még egy idézet a korabeli sajtóból: *»országunk világnak hirdetővén az ízléstelenségnek és vastagnyakúságnak ezen nehéz ezrekbe került csodaszületményét.«* A pesti ember aztán lassan megszokta ezt az ízléstelen házat a város szívében. Ha még emlékeznek rá, egyik saroküzletében működött egy látszerész cég, a másik sarokban a Flóris-cukrászda, aranyifjak és könnyűvérű hölgyek találkozóhelye. Középen — a Haas szőnyeges... A légi bombázások nem kímélték ezt a telektömböt s Vigadóstul szörnyen megrongálták. A Vigadót majd csak felépítik egyszer. A szőnyeges romházért, ha már ilyen állapotba jutott, bizony nem kár; csak bontsák le a *»csodaszületmény«*-t. De ne felejtsetd el, Beethoven...

Kristóf Károly